

Geuskara Ibitaria

Beasainen, 2015eko maiatzaren 28an

Zer da hizkuntz atlasa?

Hizkuntza baten aldaketak une jakin batean zein diren erakusten du atlas linguistikoak. Hizkuntza batek lurraldean barrena nolako formak hartzen dituen deskribatzen du.

Adibidez: Bizkaian eta Gipuzkoako herri batzuetan 'seco' "siku" jaso da; Gipuzkoan, nagusiki, "leor"; Nafarroako mendebaldean "seko" eta Nafarroa ekialdean, Lapurdi, Nafarroa Beherean eta Zuberoan "idor".

Galdesorta

- Lexikoa: 2.163 galdera
- Jokatzeko morfologia: 595 galdera
- Joskera: 62 galdera
- Joskera-fonetika: 37 galdera

Guztira: 2.857 galdera

4.000 ordutik gora grabatu, eta 500.000 erantzun zuzen eta beste 300.000 proposamen jaso dira.

Inkesta lekuak

Bizkaia: 36

Gipuzkoa: 36

Araba: 1

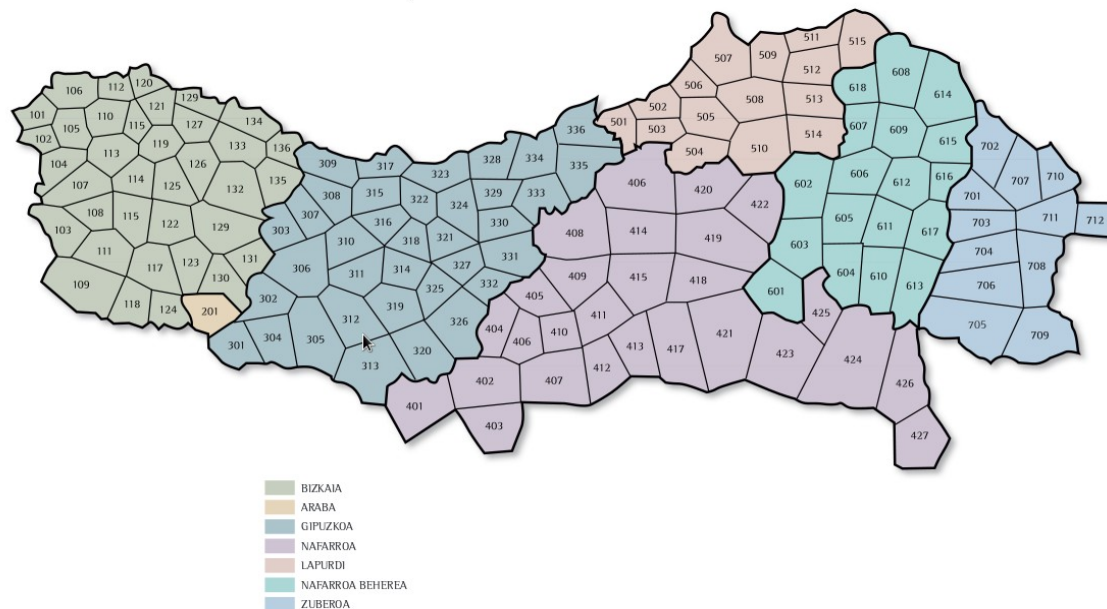
Nafarroa: 27

Lapurdi: 15

Nafarroa Beherea: 18

Zuberoa: 11 + 1 (Eskiula)

1.3.1. Inkesta lekuen mapa

EHHA
XXVII

AURKIBIDEA

GUZTIRA:
145 herri / auzo

Lekukoak

Guztira: 319 lekuko

Zegama: Prantxiko Berasategi

Ataun: Jose Franzisko Agirre

Ezkiio-Itxaso: Ixabel Mugika
eta Ramon Badiola

Beasain: Juan Urretabizkaia

Legazpi: Martin Ugarte

Ikaztegieta: Domingo
Urretabizkaia, Fermina Lasa,
Patxi Urretabizkaia, Manuel
Esnaola, Eusebio Larrea

Urretxu: Ixabel Murua
eta Esteban Elgarresta

Lan-metodologia

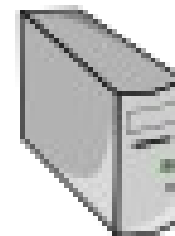
Inkestak
Encuestas

Transkripzioak
Transcripciones

Datu-sarrera
Introducción de datos

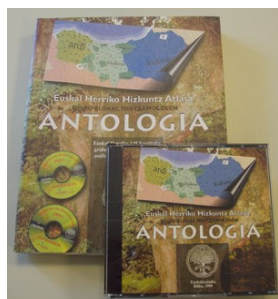

Erantzun-koadernoak
Cuadernos de respuestas

ELABORAZIOA ELABORACIÓN

Audioaren digitalizazioa
Digitalización del audio

AUDIOAREN CORPUSA
CORPUS DEL AUDIO

ATLAS DIGITALA
ATLAS DIGITAL

CORPUS DIGITALA
CORPUS DIGITAL

ERANTZUN-KOADERNOA: Bastida (618)

BASTIDA 618 porre / purre

Zarb.	Lek.	Zint.	Zm.
27-1	1	73	082

1. Testuing. 4

Alf. Fon. [urde]

2. Testuing.

Alf. Fon.

.					+	++
2.						

lek. oharrak handia, urdia;
 xenia, tipia. Xenia egiten
 delak orok a la brecha, xeni,
 (4) emezortri kiloko xenia, (h) ame
 sei, hemezortri kiloko xenia, hoi
 xenia. Urdia handi bat da ...
 antza guziz hiltzen

Transkribatzailearen oharrak
 1- urde = handi, gelitu, adultu
 [mi'xi'eri'ho urd, ɔ] 'pore, pane, pr
 ('bargo)
 [da'bru'ɔ hɔ'ɔ'ɔt] 69RA
 [da'bru se'ri'ɔ] 69RA (oiag 5.8)

Ezezko datuak

1. urde 3

2. ++ Ink: "urdea, jendotaz?"

3. Lek: uf! debru zahar bat
dela, txarkeria inen dautzulaik,
urdia, konfiantzailik ez hartan, eta
iesu oraiten, debru zemia erraanda
ba ene koinatak / rangetan

5. ++ Ink: "bargo" bat?
 gis bargo bat tipizan eta handiam
antako zemia bainan melia, guri
bethe hoietarik bargoak erosten ginitia

Donapetaren, biziho orok, murenako urdiak,
 7 eta ba, hartan rituzten lergatuz mendirat
 eta ez hura jaten zingten eta bertatik
 bizi - bethu en ene sekharra jolan ren hart...

8. gark: 'bargu? = 6

EHHA APLIKAZIOA: DATU-SARRERA

EHHA-Datu Elaborazioa [-] [] [X]

Datu elaborazioa Tresnak Laguntza

Galdera: 1300 - pulga

- 133 - Gizaburuaga
- 134 - Lekeitio
- 135 - Markin-Etxebarria
- 136 - Ondarroa
- 201 - Aramaio
- 301 - Leintz Gatzaga
- 302 - Arrasate
- 303 - Eibar
- 304 - Araotz (Oñati)
- 305 - Oñati
 - 1 - arkakóxo
 - 1 - árdi
- 306 - Bergara
- 307 - Elgoibar
- 308 - Mendaro
- 309 - Deba
- 310 - Azkoitia
- 311 - Urretxu
- 312 - Legazpi
- 313 - Zegama
- 314 - Ezkio-Itsaso
- 315 - Zestoa
- 316 - Azpeitia
- 317 - Getaria
- 318 - Beizama
- 319 - Beasain
- 320 - Ataun
- 321 - Errezil
- 322 - Aia
- 323 - Orio
- 324 - Asteasu
- 325 - Ikaztegieta
- 326 - Amezketeta
- 327 - Tolosa
- 328 - Donostia
- 329 - Lasarte-Oria
- 330 - Andoain
- 331 - Elduain
- 332 - Orea

305 - Oñati

1 - arkakóxo / arkakóxo

Lekukoa: 1 - Plazido GURIDI GURIDI

Testuingurua: bost -

Fonetikoki: arkakóxo **Ortografikoki:** arkakóxo

Ezagutza: -: Arazorik gabe

Kategoria gramatikala: izena

Elokuzioa: Erantzuna normal eman du **Lekukoaren fiabilitatea:** Arazorik gabe

Transkrip. fiabilitatea: Arazorik gabe **Egiaztaketa:** Egiaztatuta

Oharrak:

Oharra gehitu

Testua

Utzi **Ados**

↑ ↓ ×

DATU FONETIKOAK INFORMATIZATZEKO TAULA

i	e	ø	ə	ɛ	œ	a	ɔ	o	u	y	p	p	t	t	ʈ	ʈ	tt	tt	k	k	
ĩ	ẽ	ø̃	ə̃	ẽ	œ̃	ã	õ	õ	ũ	ỹ	ph	ph	th	th					kh	kh	
ᵢ	ᵛ	ᵝ	ᵞ	ᵟ	ᵠ				ᵡ	ᵢ	b	b	d	d	ɖ	ɖ	dd	dd	g	g	
j	j	w	w	ɥ	ɥ				ɹ	ɹ	ɸ	f	θ	s	ʃ				x	h	
i	e	ø	ə	ɛ	œ	a	ɔ	o	u	y	ɸ	f	θ	s	ʃ				x	h	
i:	e:	ø:	ə:	ɛ:	œ:	a:	ɔ:	o:	u:	y:	β	v	ð	z	ʒ			ʒ	j	Y	
ĩ	ẽ	ø̃	ə̃	ẽ	œ̃	ã	õ	õ	ũ	ỹ	β	v	ð	z	ʒ			ʒ	j	Y	ᵝ
ĩ:	ẽ:	ø̃:	ə̃:	ẽ:	œ̃:	ã:	õ:	õ:	ũ:	ỹ:			ts	ts	tʃ	tʃ					l
í	é	ó	ó	é	é	á	ó	ó	ú	ý			dz	dz	dʒ	dʒ	dʒ	dʒ			ᵛ
í:	é:	ó:	ó:	é:	é:	á:	ó:	ó:	ú:	ý:	m	ɱ			n	ɳ			ɳ	ɳ	ʃ
ĩ	ẽ	ø̃	ə̃	ẽ	œ̃	ã	õ	õ	ũ	ỹ	m	ɱ			n	ɳ			ɳ	ɳ	ʃ
ĩ:	ẽ:	ø̃:	ə̃:	ẽ:	œ̃:	ã:	õ:	õ:	ũ:	ỹ:					l	l	l	l	ʎ	ʎ	tʃ
ɛ	ɛ	é		/	()	-	*	.	;		v:		r	r	r̄	r̄	ʎ:	R	R	
ᵛ	ᵛ	á	ə	ɹ	ó	˘	!	?	:	,	ʃ:	s:	ʃ:	x:	f:	l:	ʎ:	n:	ɳ:	r̄:	

Idazkera fonetikoa:

Idazkera ortografikoa:

Ados

Utzi

EHHA APLIKAZIOA: LEMATIZAZIOA

EHHA - Lematizazioa

Lematizazioa Laguntza

Prelemak:

hitza	e	p
*	1	32

Ortografikoa Fonetikoa

Galdera:
1300 - pulga

Lematizazioak:
Mapa Handirako

Erantsi >>

<< Kendu

Lemarako hautagaiak:

Lemaren edukia:

- arkakuso
- arkakuso
- arkakusó
- árkakusó

Lema

Lemak:

Erantsi >>

<< Kendu

Superlemarako hautagaiak:

Superlemaren edukia:

- arkaguso
- arkakuso

Superlemak:

- ardi
- arkakoso
- arkakoxo
- arkakuso
- arkakuxo
- kukuso
- küküso
- khukuso
- bestelakoak

Superlema

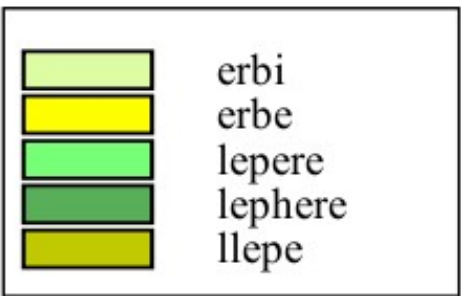
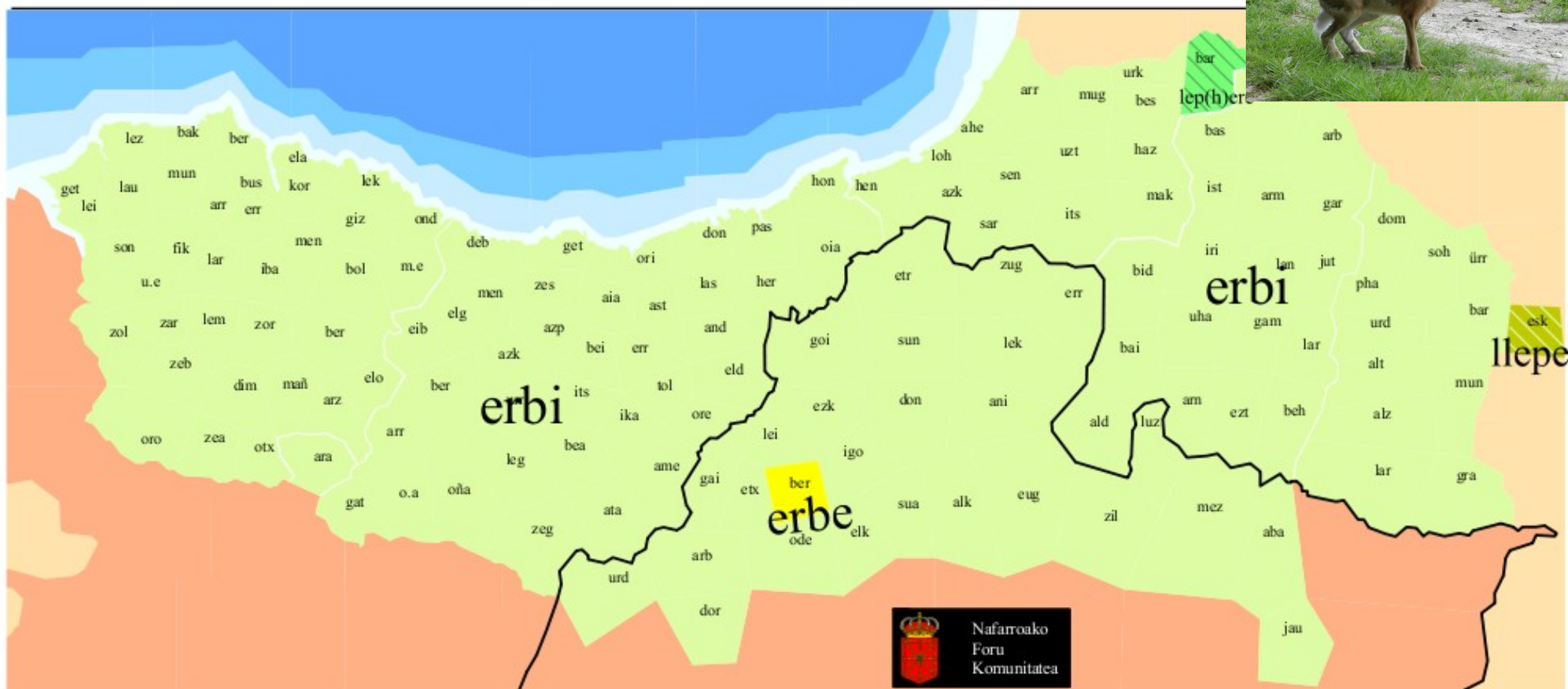
MAPAK ETA FRAGMENTAZIOA

- **Lema bakar bat:** Mapa mononimoa. *Suge, erbi, xinaurri*
- **Bi lema:** *Eguen / ortzegun*
- **Hiru lema:** *Kirikiño / triku / sagarroi*
- **Hiru lema biez bat eginik:** *Ardi / kukuso / arkakuso*
- **Lema asko:** '*Renacuajo*'
- **Mailegu / ez-mailegu:** *Erramu / ereiñotz; ollagor / pekada*
- **Kalkoa:** *Ogigaztai / paniquesa*
- **Motibazioa:** '*Mariquita*'

191. Mapa: liebre / lièvre / hare / (*Lepus europaeus*)

GALDERA: 06150; ALG: 10; ALEANR: IV, *500

Zeanuri: *Erbie da konejuen artean justuen dau diferentzia. Erbiek anak luseau botaten daus.*

Mendata: *Aserixek jate itu danak. On bota itue, ekarrite. Askonarrak eta aserixek eta limpio iten dabe.*

Leintz Gatzaga: *Len asko e(g)osan.*

Bardoze: *“Lepheria”, ah hoi, hitz bakarra Eskual Herrian, “lepheria” erbiaandako, hori ezut uste bestetan erraiten duten; nundik heldü da, “lepheria”? Nik haurrian lepheria, lepheria, lepheria badira hitzak... Lekukoetarik batek dioenez, “erbi” elea ez da herrikoa.*

Domintxaine: (erbi eta lapinen arteko aldeaz): *Bilhoa ageri da, erbiak pünta beltza eta bilhoa lüze eta ondoa zuri, xuhail, marruñaire, eta lapinak aldiz, bilho malin txipi bat, hartaik; eta gio, hümiak tielaik, ogian, ogia hola muzten tzi hümién iganaazteko (erbiak).*

Eskiula: iduriz “erbi” berrikitan indartzen ari den elea da.

18. Mapa: hormiga / fourmi / ant

GALDERA: 01180; ALG: 56; ALEANR: IV, 427

Berriz: *miarma* zalantzazko erantzuna.

- **Bestelakoak** superleman ondoko lemak bildu dira: intxorri (Kortezubi), ipurri (Laukiz), miarma (Berriz), tzinaurre (Zugarramurdi), zimurri (Lekaroz).

- "Iñ(d)urri" superleman ondoko lemak bildu dira: inyurri, iñorri, iñurri.

273. Mapa: jueves / jeudi / Thursday

GALDERA: 10050; ALG: 1041; ALEARN: IX, 1283

EHHA

	eguen
	osteun
	ostegun
	osteun
	ortzegun
	ortzeun
	ortzegun
	ordzegun
	orzegun
	ostiun
	ostun
	ostoun
	usteun
	ostegun

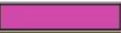

Zeanuri: "osteguna" Euskal Telebistan entzuten duela dio lekukoak.
Ondarroa: "beste barbarik?" galdetu zaienean eman dute *ostéguna*:
Leen eskenuen esaten baiña oin bai.
Araotz (Oñati): "ostegun" *bectarrak* esaten dutela jaso da.

276. Mapa: domingo / dimanche / Sunday

GALDERA: 10080; ALG: 838; ALEARN: IX, 1279

EHHA

	domeka
	jai
	igante
	igende
	igande

Zollo: "igande" ere ezagutzen du; apaizaren bidez.

Orozko: hitz zaharra *doméka* da; "*igánde*" *gausa* barrie da.

Otxandio: "*Igande*" entzun bai, da leidu periodikuen, baye ostantzean es.

Deba: *Géixenbát, léngo esáeriá, jáixá. Astérdixán tókatzen badá, ba, jáixá, astérdiko jáixá* (biak adierazteko erabiltzen dutela, alegia).

Urretxu: *Igándiá, émen ez; óin báí, úmekiñ...*

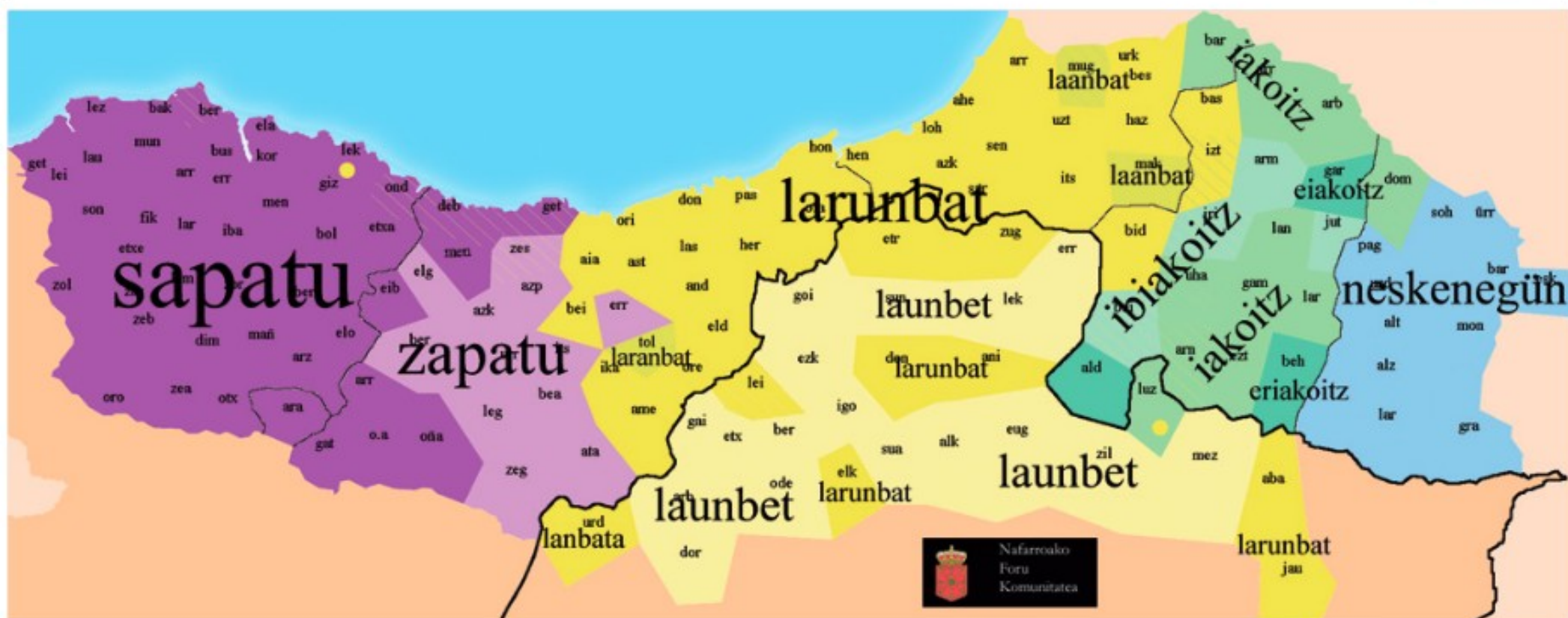
Zegama: (jai) *gárai batén géio. Oáñ, igándeá askó* (esaten da). *Oáñ e, jáie esáten déu, baño ia kanbiátzen ái da ásko. Igándeá ásko* (esaten da).

Zestoa: *Oáñ géyo igándia* (esaten da), *léno géyo jaya o dómeka*. [...] *Oáñ batzúk dómeka esán izán de batzúk, gúre amáma zanák e dómeka esán ói zuan...* (lekukoaren amama arruatarra zen).

Tolosa: *Jaya geyo ibiltze deu...* (igandea baino).

275. Mapa: sábado / samedi / Saturday

GALDERA: 10070; ALG: 1043; ALEARN: IX, 1285

 sapatu
 ebiakoitz
 ibiakoitz
 zapatu
 neskenegün
 larunbat
 laanbat
 launbet
 iakoitz

- "Larunbat" forma herri askotan mugatua baizik ez da bildu izan.

Zollo: "larunbata" ere ezagutzen du lekukoak, abadeak horrela esaten baitu.
Etxebarri: ezagutzen da "larunbata" ere; egutegietan hala ikusten omen du.
Fika: Larunbata oin esate utzie gasteak, baina leen sapatue danak.
Azpeitia: lekukoak dioenez Azpeitian beti *zapátue* esan izan da, baina orain *larúnbatá* esateko ohitura ere sartua dago, batez ere kanpotar jendearen ahotan.
Ataun: *Oñ modénuta garé ta lánbatá esáten así gcá, bañó zápatué da. Bízkañ e, ála esáten da, zápatué. Gük e báí.*
Baigorri: *Iduritzen zaut ibiakoitzia gchiago erraiten zela ene gaztedenboran; biak erraiten (hots, launbat ere).*
Pagola: "Nexkenegüna, azken egüna".

177. Mapa: erizo / hérisson / hedgehog / (*Erinaceus europaeus*)

GALDERA: 06010

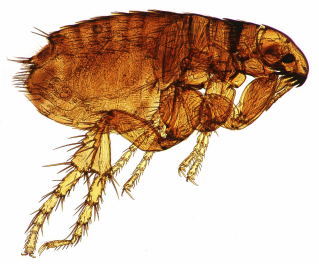
	sagarroi
	sagarroi
	saarroi
	saargoi
	saardoi
	sarrobi
	xagarroi
	xarrobi
	zagarroi
	triku
	kirikiño
	kirikolatz
	kirikiñolatz
	kirikiñolatz
	kirikilolatz
	kirikiriño

Leioa: *kirikilolatz*a oso arin emana da. Zalantzazko transkribaketa.
Bakio: *Remolaxie xaten ikusi ot nik iños. Iños narrue kendute xan be in dus olangoak...*
Leintz Gatzaga: *Onek ostuak batzé(n) (d)ittue; pillo aundixak e(g) itte(n) (d)ittue da an barruen gordetan di(r)e.*
Elgoibar: lekuko batek *triku* eman du, eta honen adiskide batek, gurasoak Elgoibarko mendebaldeko auzo batekoak dituenak, *kirikixá*.
Hondarribia: ez da galdetu, baina inkesta osagarrian jakin dugunez "triku" da herrian erabiltzen dena.
Eugi: *Sagarrak ebasten ditu: pintxoak sartu sagarrari ta bizkarrean kafira eramaten du.*

Uztaritze: *saaju* -hots, belarea- eta *sagarroia* bildu dira; bigarrena ekarri da mapara.
Urketa: *Bada bi kalitate, batek zakur muturra u eta bezek urde muturra. Urdemuturra jaten da, zakurmuturra ez.*

30. Mapa: pulga / puce / flea / (*Pulex irritans*)

GALDERA: 01300; ALG: 60

	ardi
	arkakoso
	arkakoxo
	arkakuso
	kukuso
	küküso
	khukuso

Araotz (Oñati): “ardi” berbaz *Saarrak* bai, *ardia*. *Lenaoko amandre saarra* pai esaten zutela.

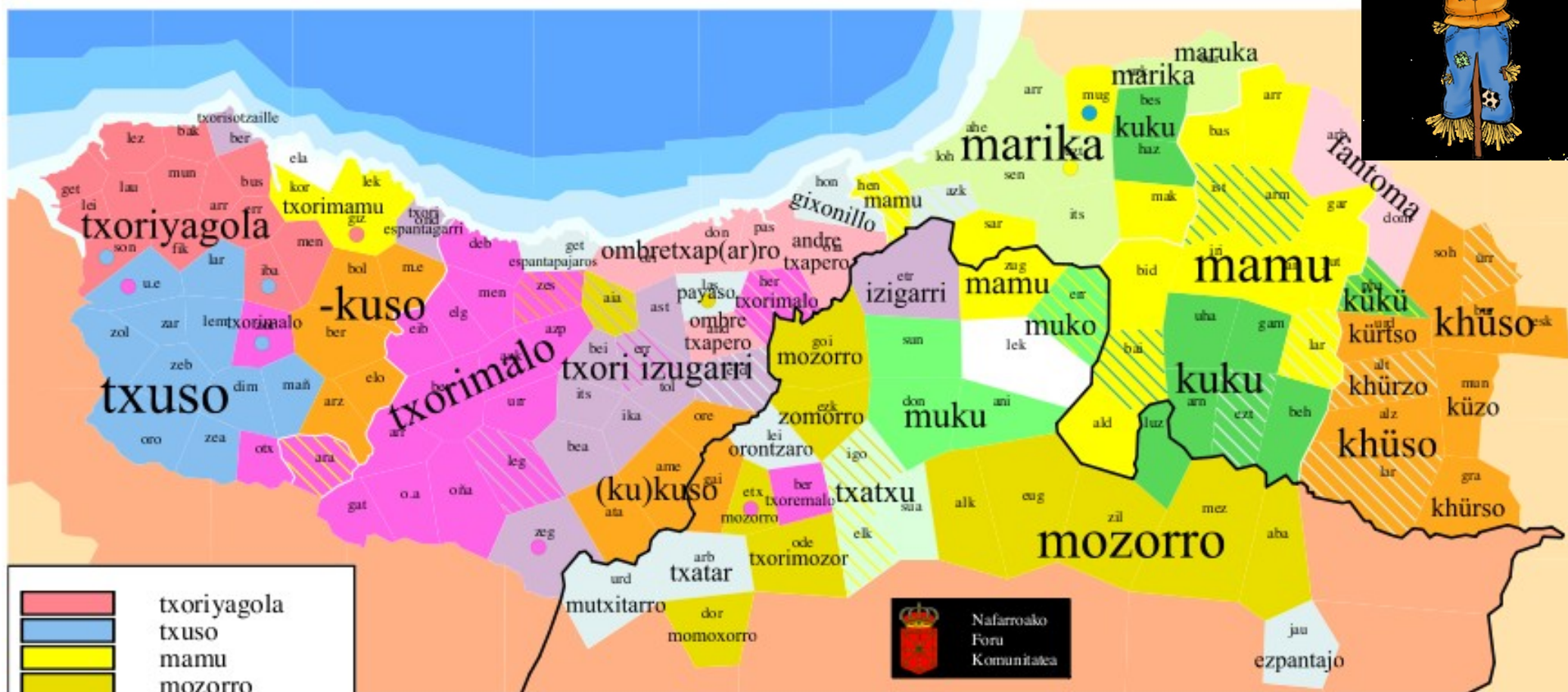
Leku askotan jaso da kukusoak urrunarazteko “mendafina” erabiltzen zela. Hona hemen Beasainen bildua, adibide gisa: *mendafīne esaten tzaio arei, dembo'aten kuartok garbitzen tzien, menda da, oaiñ mendafaltsoa re bastoa badao, ori eskoba bati lotu... garbitasuneako, autsek e ondo biltze zittun da...*

- **Esaerak** ere bildu dira: Larzabalen (norbaitez) *tipia delaik eta habila,*

xokho guzjetaat joaiten; iduri dik kukusoa, eta nunahi gordatzen. Donibane Lohizunen: Norbaitez erraten bada, gixon tiki bat, gixon ñaño... alimale batentzat igual kukusoa, ttikia...

172. Mapa: espantapájaros / épouvantail / scarecrow

GALDERA: 05480; ALG: 1112; ALEANR: I, 43

- txoriyagola
- txuso
- mamu
- mozorro
- muku
- kuku
- (-) kuso
- (+) txap(ar)ro
- (txori) malo
- txori izugarri
- marika
- kalaka
- txatxu
- fantoma
- bestelakoak

- "Mamu" superlemaren azpian honako lema hauek bildu dira: mamotzar (Erratzu), mamur (Aramaio), mamü (Bastida), landako mami (Bidarra), masteko mamu (Sara), txorimamu (Kortezubi, Gizaburuaga, Lekeitio), mamu (dagokion kolorea duten gainerako herrietan).
- "Mozorro" superlemaren azpian honako lema hauek bildu dira: momoxorro (Dorrao / Torrano), mozorro (Ezki-Itsaso, Etxari, Goizueta, Igoa, Suarbe, Alkotz, Eugi, Zilbeti, Mezkiritz, Abauregaina / Abaurrea Alta), txorimozorro (Oderitz), zamo, zamorro (Aia), zomorro (Lasarte, Ezkurra).
- "-kuso" superlemaren azpian ondokoak: arkakusu (Bolibar), artakuxo (Berriz), khürso (Altziñtikü, Santa Grazi) kukuso (Urretxu, Zestoa, Amezketza, Gaintza), kuso (Arrazola, Elorrio, Ataun, Orea), kürtso (Urdiñarbe), kürzo (Montori), küso (Altzai, Montori, Ürrüstoi), khüso (Pagola, Larraine, Soñüta, Barkoxe, Eskiula), txorikusu (Markina).
- "txap(ar)ro" superlemaren azpian hauek: ombretxaparro (Orio, Tolosa, Donostia, Lasarte, Heman), ombretxapero (Andoian, Pasaia), andretxapero (Oiartzun).
- "(Txori)malo" superleman: katamalo (Legazpi), txankamalo (Azkoitia), txoremalo

- (Benute), txorimallo (Aia), txorimarro (Etxarri), txorimalo (dagokion kolorea duten gainerako herriak).
- "Txori izugarri" superlemaren azpian: izugarri (Etxalar), izugarri (Zegama, Ezki-Itsaso, Beasain), txori izugarri (Legazpi, Beizama, Errezil, Aia, Asteasu, Ikaztegieta, Tolosa, Elduain), belezugarri (Beizama), txori espantargari (Ondarroa), txori izutzaille (Bermeo, Hondarribia).
- **Bestelakoak:** bazoka (Larزابale), bazuka (Altziñtikü), belaza (Uztaritze), embotxapau (Hendaia), espantapajaro (Getaria), ezpantajo (Jaurrieta), garbüra (Ürrüstoi), gixonillo (Hondarribia), itxura (Baigorri), jirueta (Pagola), monigote (Hondarribia), muxitarro (Ürdiain), orontzaro (Leitza), payaso (Lasarte), tankalari (Ezterenzubi), txaitxo (Elduain).

935. Mapa: cal / chaux vive / lime

GALDERA: 32150; ALG: 1565?

	kare
	kara
	kiso
	kixu
	kisu
	gisu
	güsü
	latsün
	galtziñ

- **Kare bixi:** *Atxiñe kare bixi ekarte san, arrik. Eta bota urétara eta irikin ite un (Lemoiz).*

- **Kare gobela:** *Kare gobelie san, arrixe, kare gobelak, kare bisixe; karabitik ekarten dana (Zollo). Kortezubin dobelie: Arrixe ondiño apurtu barik dauena. Osorik oten dena. Einde bai karie, baya osorik.*

- **Letxada:** *Karea eta ura nahasiz zuritzeko erabiltzen zena (Errigoiti). Aramaion letxarie: Karias eiten da, kare bisixeas.*

- **Kariau:** *lurra karez ongarritu (Bolibar). Arbizun "galtzindu".*

Zeanuri: *Lenau bai, lenau soloan be egoten san. Oiñ esta erabilten. Oiñ e lenagokoak esa[n] [e]bana: "Oiñ estaurie soloak erantzuten". Da beste batek kontest'otzen alboti: "Geitu iten yotzeguk pa, erantzuteko gero!". Lenago káreak iten sirean.*

Azkaine: *Ekartzen ginduen kisua, or bazen Saninazion gue denborán kisulabia oñddo kisúa ateatzen zutenak eta kisú ua erre gabia ekarrí, orí bai ikusi dut itén eta gero ura eman eta irákitan zabal-zabala iten tzen; arrí kozkorrak izaten tzien kisuarria.*

Bardoze: *Etæen xuritzeko ikhusi ut erosten hemen gisu bizia, behar zindien ikhusi eakiten.*

340. Mapa: rápido / vite / quick, fast

GALDERA: 11360; ALG: 1543

	fite
	bizkor
	arin (-)
	laster (-)
	lixto
	presaka segidan
	bertan
	zalu
	zalhe
	agudo
	azkar
	bestelakoak

- Datuak biltzeko ondoko testua erabili da: "Corre muy rápido / il court très vite" eta "Ven rápido, de prisa / il est arrivé vite".

- Galdera honek zerikusi handia du 11240, 11290 eta 11350 galderekin. Maiz nahasten direnez batean ikustea komeni da.

- **Bestelakoak:** *abián* (Amendaritze), *abiedán* (Arrieta), *beháala* (Makea), *beingóan* (Arrieta), *bíziyá* (Urdiain), *denépende*, *derrépete* (Deba), *gálapan* (Larrabetzu), *karráka* (Zaratamo), *lijio* (Dorao).

Etxebarri: "Laster" *esta ain-arin el... ya denporatxue pasaute gero...*

Bergara: "laster" *gerotxuau da.*

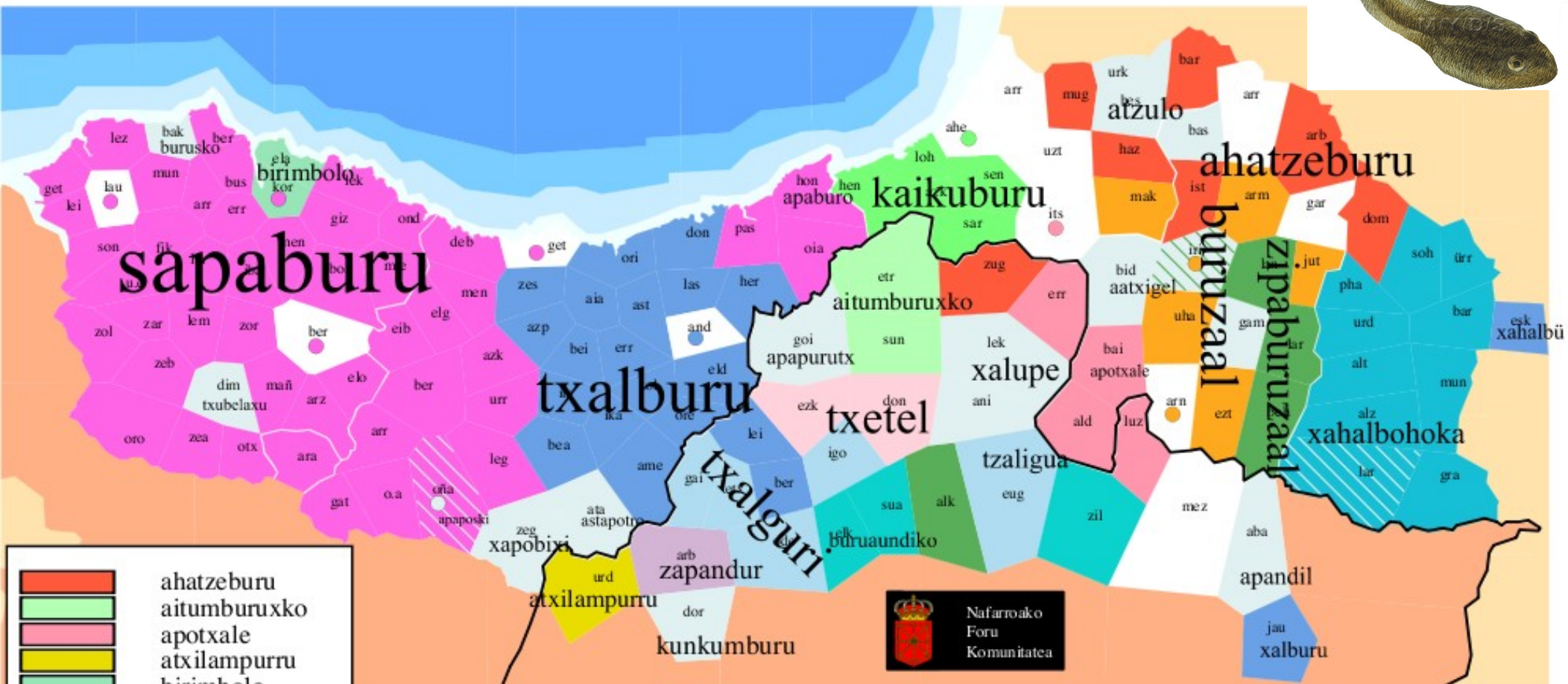
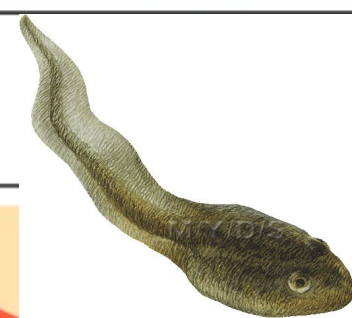
Pagola: *Zalhü laster egiten* (*laster egin 'courir' dela; ez 'vite'*).

Montori: *Lasterka c'est courir eta zalhe c'est aller vite.*

Ürrüstoi: lekukoak diocenez *fite*-k eta *zalhe*-k gauza bera esan nahi dute, baina *fite* *ezta üskaa.*

118. Mapa: renacuajo / têtard / tadpole

GALDERA: 04050; ALG: 43; ALEANR: IV, 468

Bolibar: mugatuan *sapá-* eta *sapó-*, biak eman ditu.

Elorrio: *Batzuk (eg)oten di(r)e ankarekin da beste batzuk ankábakuek. Así eitten di(r)e e, da gero anak urteta(n)(d)otze.*

Sara: *kaikuburu:* erabilera metaforikoa, jendeaz erraten baita.

Gamarte: *lolo* oker eman du. Ikus 'locha / loche'.

Larraine: *aphohime:* forma motibatua dirudi edo baliokidea (*hime < hüme*).

- Honetarik igel edo apo egiten denik sinesten ez duenik badago (Orexa, Mugerre, Urketa, Baigorri...). Aldiz, Ezterenzubin hau bildu da: *Zangoak ikusiko dazkotzu iten, eta primaderan denak handixooño eta gio atheatzen zazko gibelian bi zango eta gero aintzinekoak e noizbait jiten zazko eta gio buztana galtzen du eta heldu da igela edo aphoa iten da hortarik.*

521. Mapa: laurel / laurier / laurel (*Laurus nobilis*)

GALDERA: 20120

	er(e)iontz
	ere(i)ñotz
	elauntz
	erauntz
	erramo
	erramu
	erramü
	erramütze
	laurel

- Ohar askotan aipatzen dira Erramu igandeko ohiturak (Sondika, Zaratamo, Gamiz, Larrabetzu, Elorrio, Bolibar, Ondarroa, Urdiain, Luzaide, Beskoitze, Aldude, Amegi, Ezterenzubi...), baita Santa Kruz (Elgoibar) edo San Juan egunekoak ere (Luzaide).

- Landare hau ekaitz egunetan babesgarri gisa erabiltzen dela jaso da (Etxebarria, Lekaroz, Erratzu, Beskoitze, Aldude, Arboti, Eskiula...) eta orobat jakiak ontzeko ere (Ezkurra, Mezkitz, Itsasu, Aldude...).

Larrabetzu: zuhaitza bera *ereñotza* da eta Erramu egunean elizara erroten dena, berriz, *erramua*.

Lekeitio: “*Emoistek olango erramü bat*” (esaten da), *baña bera ereñotza da...*

Etxebarria: *Páskotakó úr beréinkatuás, trumóye dánien da, torménta aundíxe datórrerien da, ipíñin dá brasán da lurrúne...*, *sútatik etá prasie ta ipíni pára batén da lurrúne eón dexéla, eréños lurrúne eón deixéla.* (*ereñotz* eta *erramu* berdinak direla esaten du lekukoak).

Arboti: *Eta aide gaixtoaindako, ur benedikatian ezartzen brankaño at, eta funts guzietan e ezartzen erramü benedikatiá, aihenian e ba, baatzian, apartamendü gízietan, iten tzit ono, lehenoko úsaia...* (ortzi-denboran) eta *daillia e ahoa goit ezarten lobuan edo hat eror dain úhülgia, hori re ikhusi zit.*

139. Mapa: becada / bécasse des bois / woodcock / (*Scolopax rusticola*)

GALDERA: 05150; ALEANR: IV, 502

	aper
	azaia
	bekada
	istingor
	kampilbirigarro
	mingor
	ollabor
	ollagor
	ollaor
	ollitsu
	ollogogor
	ollogor
	olloor
	pekada

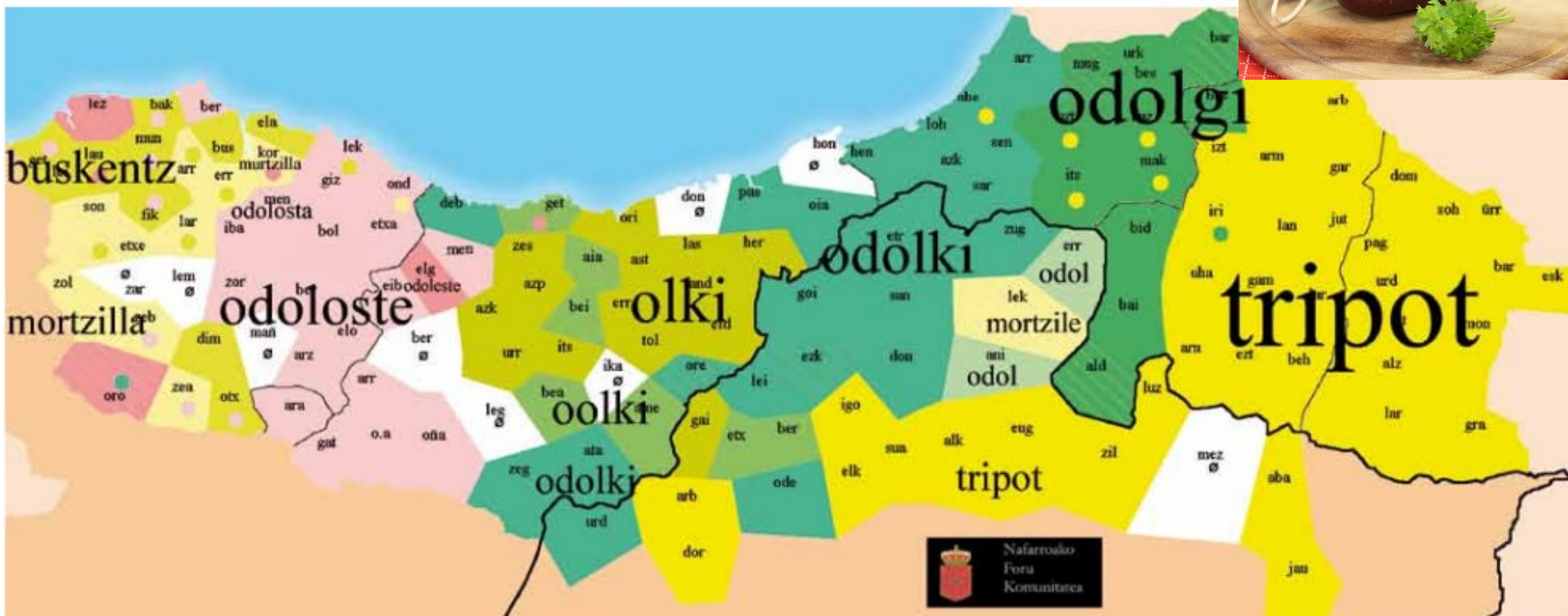

Errezil: Ez du entzuten, orrégaikan: ollágorrá.
Arbizu: Lurrean pikoa sartu, zúmuá tiratu ta mantentzen da ori. Orrek eztu jaten.
Bardoze: Erraiten dute elkhorra dela, ezta egia.
Baigorri: Pekada dariok, sudurretik ateratzen denari (jende batek sudurretik mukua).
Pagola: Aítak atzaman dia bekadaik? ba súdürpetik, bethi bi batitzü (hitz-joko gizona egiten da ehizan atzemaiten den hegaziaren eta sudurrean biltzen den mukuaren artean).
Domintxaine: Ah intzuten dü biziki untsa bena kompaazione hilaina bezala, alegia ez intzun e eta egoin da berdin hola blokatüik eta jendia bi metretan igain han eta jendia igan ondoan phartitiko giiletik.

- "Mingor", "iztingor", "pekardiña" e.a. ez dira hegazti berak eta erantzun gisa gutitan baizik ez dira bilduak izan. Lekuko batzuek galdera honetako hegaziaren umetzat dauzkate.
- Hegaztia elkorra edo gorra denetz aipu dute lekukoek, ihiztariei egiten dien jokoa gogoratuz.
- "Bekada" eta "azeia" hitzek badute erabilera metaforikoa: hotz handitan sudurretik dilindan dagoen muku-kandela adierazten dute.

822. Mapa: morcilla / boudin / black pudding, blood sausage

GALDERA: 27440; ALG: 421; ALEANR: V, *684; ALEANR: 285

- mortzilla
- odoloste
- odoleste
- buskentz
- olki
- oolki
- odol
- tripot
- odolgi
- odolki
- biri

Berriz: (...) odola, kipúlie, porrié, loréngaiñue... arrosa be bai. Arrosa gítxi emén... pikántie be eitten dótzie batzuk e... Odol gustue kéndu eitten dotzála...

Ondarroa: (...) gatza pixkat, eta porriú ta kipula píxkat... Guk emen oragánu be; ereiñotzik es. Da geró, kordak eiñ da gero, sumias eiñ txibistiñe les, da gero galdara kobreskuen antxe, egosi, ta gero esei...

Aniz: odolkgintzan laguntzera etortzen den emakumeari "mondongera" deitzen diote.

Barkoxe: (...) goipeuin, tripotak e gin ondun, hua ützen düzu hoztea, eta badüzü holako uin bat, hollixka, lehen kabalen ilher emaiteko eta orgen uinezatzeke, grezatzeko.

180. Mapa: comadreja / belette / weasel / (*Mustela nivalis*)

GALDERA: 06040; ALG: 13 ALEANR: IV, 472; ALE: II, 28

- anddereder
- añiñer
- anddelier
- anddibar
- angillar
- erbiñure
- ergonari
- armonddegi
- arnudi
- ogi(ta)gastai
- satandera
- muste(r)la
- beleta
- panikesa
- komadreja

Zollo: *Bengatiboak disela esaten deure, personeari segidu iten deutziela, benenosoak dire.*
Leintz Gatzaga: *Errespetue emoten dau. Ogittegastaie dabilen lekuen arratoirik estau.*
Arrangoitze: *lekukoak dienez herrian horrelakorik ez dago.*
Urketa: *lekukoak ez du hitza bukatu: andere...*
Bardoze: *Mehe-mehia da, garratoina bezala; luxioo, papoxuria; tipio; luzia eta buztan eder bat.*
Arboti: *Odola edaten tzi kaaler, ikhusi zit lapina azomatzen eta basalapina re. Ikhusi izit eta pumpian lapinain gaineat eta hortxe bere ñakakoa iten lepho giilian eta lapinak "hiü" iten, antzuño finitü zizin.*

- "Erbiñure" superleman ondoko erantzunak bildu dira: *erbindure, erbinere, erbiunide, erdiñuri, ergañude, ermindura, ermiñore, erminoria.*
- "Ergonari" superleman, berriz: *ergenore, ergunara, ergunidi.*
- "Anddereder"-en kasuan ere berdín: *aindraar, anddeder, anddejer, andderiar...*

Motivation: M. Alinei, (1992, Bilbo)

The WEASEL as 'parent'.

1. gazt: *comadreja* ('grandmother', 'relative', 'woman'), okzit. *comairelo* 'damisèle, fr. *belette* ('beautiful woman').

2. it. *zitola* ('wife'), mazed. *nevestulka* 'girlfriend/fiancée'; hung: *meniét* (= 'lame person').

3. the name of another animal: hung. turk: *kurd* 'wolf', *turony* 'vulture.

3. gazt., arag.: *paniquesa*, okzit. *Panquese*: 'bread+cheese' (taboo/religion); In the 6th Century the Bishop from Braga forbids farmers to offer gifts/food to animals, e.g. bread.

'Belette/comadreja' in Basque:

1 **añiñar, anddedder** < woman+beautiful

2 **satandere** < mouse+woman (cf. sator, satitsu..)

3. **erbiñude** < ?half+nursemaid = « emaintsa?) (no 'erbi' meaning 'hare')

*La **belette** est peut-être l'animal qui pourrait donner lieu à la plus curieuse dissertation sémantique. Dans presque toutes les langues son nom est une antiphrase. C'est une bête fort redoutée des paysans, comme le renard, comme la fouine, dont elle est parente. Or, on l'appelle à l'envi la jolie, la belle, la douce!*

GOURMONT, *Esthétique de la lang. fr.*, 1899, p. 186

4. **ergonari** < ? (er(di))+

5. **ogigaztai** < bread+cheese

6. **mustela** < lat. Mustela 'weasel'
(puntuz puntuko mapak lekarkeena)

17. Mapa: mariquita / coccinelle / ladybird / (*Coccinella septempunctata*)

GALDERA: 01 170; ALG: 1223; ALEANR: IV, 423; ALE: IV, 42-44

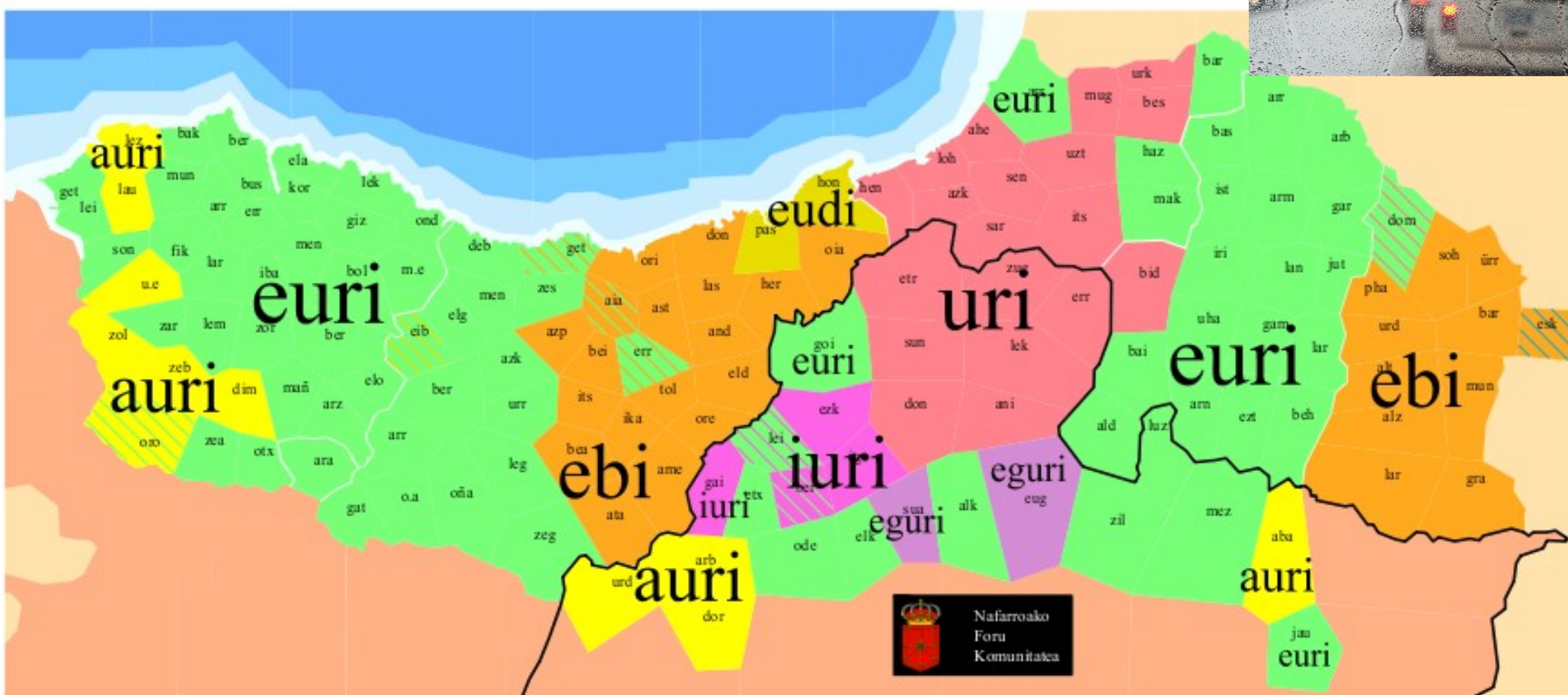
- ka(t)talin
- ka(t)talingorri
- marigorri
- marigonagorri
- gonagorri
- amandregonagorri
- andekotagorri
- amonamantalgorri
- martingorri
- matxingorri(ngo)
- (mari)gorringo
- marixuteiletako
- mari-/solisolitaña
- andramari
- txantxangorri
- bestelakoak

Herri askotan jaso da intsektu hau eguzki eta euriarekin lotzen duen abestia. Hona batzuk: *Maritxu tälletako / gona gorridune / eutzi agin sarra / ta ekasu barrie* (Sondika); *Marigorringo marigorringo / bier edo étzi eurie ingo* (Zaratamo); *Ándra mári góna górrri / biar euzki ala ébi* (Itsaso); *Marimaringorri / biar iguzki xuri / etzi elurra / banuen beldurra* (Azkaine).

- **Bestelakoak** superleman ondoko erantzunak jaso dira: aitasemegorri (Santa Grazi), amagorri (Eskiula), mainaminagorri (Goizueta), marikita (Arrieta), marimontaña (Lemoiz).
- “Marigorri” superlemaren azpian ondoko lemak bildu dira: mareangorri, marianagorri, marigorri, maigorri, marimaringorri.

235. Mapa: Iluvia / pluie / rain

GALDERA: 08140; ALEANR: X, 1321

auri
ebi
ebria
eguri
eudi
euri
iuri
uri

Getaria: lekuko berak *eudi*, *euriya* eta *ebiya* erabiltzen ditu.
Aia: *Ebiya géyo léno* (esaten zen), *oñ euriya géyo sartú a*.
Gaintza: lekukoak gehienetan *iuri* erabiltzen du, tarteka *éuri* esaten badu ere.
Altzai: *Ebi amiñi bat*, *ebi inkhai bat*; *ebia zinez ai düzü*; *isolaka*.
Eskiula: *Ebria* iduriz istripuz errana.

25. Mapa: mariposa / papillon / butterfly

GALDERA: 01250; ALEANR: IV, *435; ALE: V, 52-55

	tximeleta/ilita
	txipeleta/ilota
	mitxeleta
	mitxirrika/ta
	mitxilikotoe/oi
	pitxeleta/oleta
	txilipota/i tafia
	txiripiton/biri
	bitxil(ik)ote
	xintxi(n)toil
	(mari)sorgin(bitxi)
	yinko(aren) oilo
	(ollo)papillon
	mariposa
	bestelakoak

Arrieta: *Sorgimbisixe aandié da dio lekukoak.*
Dima: *mariposa* berba ere jaso da.
Kortezubi: *mitxelete* txiki-txikiak direnak deitzeko.
Donostia: *Inguma mariposen tankerakua* dela dio lekukoak.
Leitza: *pimpilimpauxa* umeeek esaten dutela.
Aldude: *altxabili B* lekukoak ez du entzuna.
Izturitze: *Papillona guk* ez dio lekukoak.
Urdiñarbe: *jinko hunaen ollo* mota bat da.
Eskiula: *hilibü* tximeleta mota bat da.

- Bestelakoak superleman ondoko lemak bildu dira: atxabili (Aldude), atxalili (Baigorri), atxiyamatxi (Arbizu), ax(u)andillo (Oderitz, Etxarri), eskabi (Zeanuri), hilibü (Eskiula), inguma (Donostia), jangoiko mandaturi (Donamaria), kalapitxi (Ondarroa), kimelete (Zaratamo), tximutx (Gaintza).

	(m)ospel/uspel
	laiotz
	gibel(ari)
	iguzkigibel
	ekhiai gibela
	oiheski
	añube
	itzal -
	eguski -
	eluts
	hutsal
	aldaoste
	k-/ger(e)ispe
	enbes
	kontrasol
	bestelakoak

- **Bestelakoak:** atsaldeko iuzkiari (Garruze), ilun (Sondika), ip(h)arralde (Beskoitze, Bardoze), mendealari (Azkaine), mendebal (Senpere), norteko parte (Mugerre), nortiarri so (Arrueta), sonbra (Mungia, Arrieta), unbre (Bastida).
- **Ospel:** Asteasun adjetibo eran erabilia da: ospela da etxe au.
- **Itzalgume:** itzala den tokia (Uharte Garazi).

Berriz: lekukoaren semeak *euskigordie* dio.

Urretxu: *Éun guziñ éuzkik jótz eztonái "laiótza" esáten diou; ta éun erdiñ jó ta géo béste éun érdiñ jótz eztonái, óri "ospéla".* Eta beste testu hau ere jaso da: *Gurdí ardatzák pagúakiñ itté zan...; árreoá eámatekó ta fitte zittuén, laiótzeko pagó adarrá éuzki aldeko pitzátú, soñuik ónena atátzen dóna; laiótzekó óeste aldiá..*

Azpeitia, Beizama, Beasain: "laiotz" erabiliagoa da "ospel" baino.

Getaria: "Itzalpe", *euskixak jotzen estuenari "itzalpia"*.

Ataun: "eutera" eta "laiotza"ren tarteko da "ospela"; halaz guztiz ere, atzenean bereizketa ez da hain garbi gelditu.

Izuritze: hala "goihesgi" nola "goiesi" eman ditu.

Jutsi: *Uspeleko belharra, hila, kaalak eztira alhatuko.*

169. Mapa: arrendajo / geai / jay / (*Garrulus glandarius*)

GALDERA: 05450; ALG: 23; ALEANR: IV, *458

	eskillaso
	oskillaso
	eskiñaso
	ixkixu
	eskuxo
	esk(ui)ñoso
	(uz)kinazo
	eskulaso
	urkillaso
	exkin'urtzo
	basamika

Montori: *ūskiñaso*: hasierako bokala *ū*-ren ordez *e*- izan daiteke.

- “(U)zkinaso” superlemaren azpian ondoko lemak bildu dira: eskūñaso (Altzai, Sohūta), iskiñaso (Bardoze, Urdiñarbe), oskinaso (Ahetze, Arrangoitze, Itsasu, Aldude), uskinaso (dagokion kolorea duten gainerako herriak).

- “(E)sk(ui)ñoso” superlemaren azpian ondoko lemak bildu dira: eskiñoso (Urretxu, Itsaso, Lasarte, Hernani, Donamaria, Etxalar, Lekaroz), eskiñuso (Azpeitia, Goizueta, Sunbilla, Aniz, Donibane Lohizune, Azkaine), eskuñoso (Zugarramurdi), eskunoso (Sara), eskuñoso (Erratzu, Santa Grazi), eskuñuso (Ezkurra, Zugarramurdi), ixkiñixu (Beizama), ixkiñoxo (Donostia, Andoain),

ixkiñuxo (Pasaia, Oiartzun, Beizama, Hendaia),

- “Ixxixu” superlemaren azpian ondokoak bildu dira: eskioso (Deba), iskiaso (Elgoibar, Aia, Ono), ixkirisu (Suarbe), kixkixu (Amezketeta), iskiso (Zestoa-Aroa), ixkixu (dagokion kolorea duten gainerako herriak)

Beasain: Apustuak

Iri apustuk e zenbat jartze ittue? Ene! Dana diru biltzeko sixtima: entrarea, ta autza ju... Ta pelota partidu baten e zenbat jende ai da dirua jokutzen? Lengon e, atzo ta lengo zapatun, lengon txirbille ekarri zun zea, kamionkarea, or arrastoa artuko zendun, zurtasune ta, gue anaiek radioa eukitzen do an, lengon Bergaran, ia ian, ia ian, atzeti zijoztenak ia aurea pasatun da, dirue naastu, da aurrena iraaazi zuenak atzea zijozten, galdu zuenak aurreoo, ta, jesus! ze eupakok! ta ze ixtilluk! eta, aitzenen atzekok aurea pasau, da geo zer da? ta, an komerik!

Da atzo re berriz e Retegi ta orik ia galduun, eta geo zer da ta, aitzenen, iraaazi. Ta or ze diru naste juten dan! Da ori zeauta, prepauta eote emen die pelotarik eak ee, e?, ortaako, e?. Ba omen dakie, esanda emen dare zeñek irabazi bear duen baño eak e ortaaxe. Ta geo altabozeti... "bai! aleñek in dittu baño, o eskue fallau ditt, eo beson eo eztait nik ze in det, eo errixt ein det, eo..." Ene!

Eskerrik hanitx!

www.euskaltzaindia.eus/ehha

euskara
ibiltaria

